

**ТЕМПОРАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ УСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ
ТА НІМЕЦЬКОМОВНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОПОВІДІ
(ТЕОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД)**

Кравченко Н. О.

доктор філологічних наук, професор

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ORCID 0000–0001–5713–1616

Богуславський С. С.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Стаття присвячена дослідженню темпоральної організації текстів англіканської та лютеранської проповідей, які є невід'ємною частиною богослужінь у відповідних церквах. Вивчення гомілетичної та теолінгвістичної літератури та розгляд композиційних особливостей текстів досліджуваних проповідей дозволило виділити чотири композиційні частини, обов'язково присутні в обох видах проповідей (маніфестація теми, цитація, трактування, висновок), кожна з яких вирізняється відносною смисловою й структурною самостійністю і переслідує конкретне прагматичне завдання. Матеріал дослідження, що складав усні англійські та німецькомовні проповіді, був підданий перцептивному, аудиторському та інструментальному аналізу. Комплексний слуховий та інструментальний аналіз темпоральних характеристик мовлення проповідників дозволяє зробити висновок про наявність єдності не тільки у прагматичних настановах проповідників у двох найпоширеніших протестантських течіях, але й у просодичному оформленні текстів усних проповідей. До інтегральних темпоральних параметрів на рівні сприйняття відносимо провідну роль пауз та контрастного темпу в створенні впливового ефекту проповідей. Серед інтегральних об'єктивних темпоральних параметрів визначаємо спільні закономірності в темпоральній організації певних композиційних частин тексту — вступної та основної. До диференційних ознак відносимо суттєві відмінності між англіканською та протестантською проповідями в заключній частині. Лютеранська проповідь демонструє відносно стабільне використання нормального з тенденцією до уповільненого темпу, тоді як в англіканській проповіді зафіксовано контрастне вживання уповільненого та прискореного темпу, що створює «рваний» ритм вимови висловлення, який сприяє посиленню впливового ефекту цієї частини проповіді. На підставі виявлених інтегральних темпоральних засобів, що беруть участь у побудові аналізованих текстів, можливо констатувати належність англіканської та лютеранської проповідей до одного типу проповідницького дискурсу.

Ключові слова: англіканська/лютеранська проповідь, темпоральні характеристики, прагматичні завдання, композиційні частини, середня тривалість складу, паузація.

**TEMPORAL ORGANIZATION OF ORAL
ENGLISH AND GERMAN RELIGIOUS SERMONS
(THEOLINGUISTIC APPROACH)**

Kravchenko N. O.

Doctor of Philological Sciences, Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

Bohuslavskiy S. S.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article is dedicated to exploring the temporal organization of texts in Anglican and Lutheran sermons, which are an integral part of worship in their respective churches. The study of homiletic and theolinguistic literature, along with an examination of the compositional features of the analysed sermons, has allowed for the identification of four compositional parts present in both types of sermons (theme manifestation, citation, interpretation, conclusion). Each part is characterized by relative semantic and structural autonomy, serving specific pragmatic purposes.

The research material, consisting of oral English and German sermons, underwent perceptual, auditory, and instrumental analysis. A comprehensive auditory and instrumental analysis of the temporal characteristics of the preachers' speech allows the conclusion that there is unity not only in the pragmatic directives of preachers in the two most widespread Protestant traditions but also in the prosodic structure of oral sermons. Among the integral temporal parameters at the perceptual level, pauses and contrasting tempo play a leading role in creating the influential effect of sermons.

Regarding integral objective temporal parameters, common patterns in the temporal organization of the introductory and main parts of the text are identified. Differentiating features include significant differences between Anglican and Lutheran sermons in the concluding part. Lutheran sermons demonstrate relatively stable use of a normal tempo with a tendency toward slowing down, while Anglican sermons exhibit contrasting use of both slowed and accelerated tempo, creating a "broken" rhythm of articulation that enhances the influential effect of this part of the sermon.

Based on the identified integral temporal means involved in the construction of the analysed texts, it can be stated that Anglican and Lutheran sermons belong to the same type of homiletic discourse.

Key words: Anglican/Lutheran sermon, temporal characteristics, pragmatic tasks, compositional parts, average syllable duration, pausing.

Вступ. Християнство, як глобальна світова релігія, є не лише найширше представленою за кількістю її апологетів, але й відзначається значною різноманітністю в деномінаціях та конфесіях. Традиційно до основних конфесій християнства відносять католицьку, православну та протестантську течії. Протестантська гілка, у свою чергу, свідчить про постійне зростання кількості течій та напрямків, що є наслідком самої ідеї протестантизму — прагнення до реформації християнства взагалі та Християнської Церкви зокрема (Червенков, 2009: 144). Тим не менше, попри наявність великої кількості протестантських напрямів, дві основні течії, які виникли в результаті так званої першої хвилі Реформації (лютеранство, англіканство, кальвінізм), а саме — Лютеранська та Англіканська Церкви, залишаються найвагомішими у сучасних німецькомовних та англomовних релігійних громадах. Тому вважаємо за доцільне й **актуальне** порівняти просодичні, зокрема темпоральні, особливості центрального елемента богослужіння у цих церквах — проповіді.

Метою даної наукової статті є проведення зіставного аналізу просодичної темпоральної організації текстів проповідей, які використовуються в богослужіннях Англіканської та Лютеранської Церков. Згідно з висунутою метою основними **завданнями** дослідження є: 1) розгляд композиційних особливостей аналізованих текстів проповідей; 2) надання характеристики темпоральної організації мовлення проповідників на рівні сприйняття; 3) інструментальне обґрунтування наявності інтегральних та диференційних темпоральних ознак у мовленні проповідників обох релігійних течій.

Об'єктом дослідження стали аутентичні тексти проповідей, що використовуються як в англomовному, так і в німецькомовному проповідницькому дискурсі. **Предметом** дослідження є темпоральні просодичні характеристики, які взаємодіють з іншими просодичними параметрами під час реалізації тексту проповіді в обох зазначених конфесійних спільнотах.

Матеріалом дослідження слугували тексти 5 усних англomовних англіканських та 5 усних німецькомовних лютеранських проповідей, записаних під час богослужінь — безпосередньо у храмі, загальним обсягом 76 сторінок формат А4, 14 шрифт Times New Roman Суг письмової транскрипції усного тексту (265 хвилин мовлення). Експериментальний корпус для інструментального аналізу склав 14 хви-

лин мовлення (5 сторінок формат А4, 14 шрифт Times New Roman Сур письмової транскрипції усного тексту).

При написанні статті залучено такі **методи**: *описовий* метод для виявлення комплексу характерних ознак дискурсу проповіді; у межах *структурного* методу прислужились елементи *компонентного аналізу*, завдяки яким виявлено структурно-семантичні особливості композиційних частин проповіді. *Лінгвокультурологічний* аналіз уможливив висвітлення та пояснення функційної специфіки англіканських та лютеранських проповідей в релігійному дискурсі. Серед спеціальних *фонетичних* методів використовувався аудитивний аналіз, який дав можливість виявити суб'єктивно сприйняті просодичні характеристики мовлення, перш за все — його темпоральний компонент, а інструментальний метод використовувався для опису об'єктивних фізичних темпоральних характеристик досліджуваних мовленнєвих реалізацій та їхньої подальшої лінгвістичної інтерпретації.

Текст проповіді характеризується специфічним композиційним планом та традиційною структурою. Відомо, що християнська проповідь взяла в античної риторики стійку схему розташування матеріалу (Кравченко, 2017: 196). Згідно з цією схемою, практично кожна проповідь має принаймні три обов'язкові частини: вступ, головну (основну) частину та висновок. Незважаючи на те, що проповідь має ustalений порядок елементів, текст не є жорстко схематичним. Проповідник може скоротити або розширити певний елемент відповідно до власних уподобань (Кравченко, Богуславський, 2023: 140). Навіть у формальній гомілетичі, яка роз'яснює порядок елементів проповіді, не існує єдиної думки щодо кількості композиційних елементів. Наприклад, А. Швейцер наполягає на тричастинному поділі проповіді: екзордіум, нарація і конклюдія (Schweizer, 1848); Дж. Мерфі пропонує чотиричастинний розподіл: приступ, нарація, розділена на дві частини, і висновок (Murphy, 1971: 310). Деякі зарубіжні дослідники (Buttrick, 1987; Craddock, 1990; Gottes, 2020; Killinger, 1996) виділяють п'ять частин у структурі проповіді: вступ, проблематизація, виклад, аргументація та висновок (Кравченко, Богуславський, 2023: 140).

Аналіз наявних у риторичі та гомілетичі праць щодо побудови проповіді та розгляд нашого матеріалу дослідження дозволив приєд-

натися до прихильників чотиричастинного поділу проповіді та виділити такі частини, кожна з яких вирізняється відносною смисловою й структурною самостійністю і переслідує конкретне прагматичне завдання:

- Вступ, в якому йдеться про те, якій євангельській події або яким євангельським віршам присвячується проповідь. Цю частину проповіді називаємо *маніфестацією теми*.
- Нарація, де переказується євангельський сюжет. Умовно цю частину проповіді називаємо *цитацією*.
- *Трактування*, в якому представлено міркування проповідника з приводу викладеного у нарації та його тлумачення наведеного євангельського сюжету чи вірша.
- *Висновок*, що впливає з трактування, та побажання слухачам чи спонукання їх до виконання тих чи інших дій, що відповідають нормам християнської моралі.

Треба зазначити, що за змістовно-формальними ознаками другу і третю частини проповіді можна розглядати як її основну частину (Кравченко, Богуславський, 2023: 141).

З метою визначення ролі просодії, зокрема — її темпорального компонента у структурі композиційних частин проповіді, проведено комплексне фонетичне дослідження мовленнєвого матеріалу. Традиційний алгоритм комплексного фонетичного дослідження передбачає тришаровий аналіз мовлення, а саме: перцептивний (аудитивний) аналіз проповідей, який здійснюють самі дослідники для формування мовленнєвого корпусу для подальшого аудиторського аналізу; аудиторський аналіз, у якому взяли участь 10 викладачів та аспірантів кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови та кафедри німецької філології; інструментальний аналіз із використанням програмного пакету обробки мовленнєвого сигналу.

Під час проведення першого етапу комплексного фонетичного дослідження з усього обсягу матеріалу дослідження було відібрано по 3 надфразові єдності (НФЄ) з кожної з композиційних частин проповідей, що вивчаються. Перед аудиторами висувався ряд завдань, серед яких першим для подальшого об'єктивного аналізу темпоральних характеристик було визначення аудиторами ступеня участі цих просодичних параметрів у створенні тексту проповіді. Результати відповідей аудиторів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення аудиторами ступеня участі темпоральних просодичних параметрів у створенні тексту проповідей (у %)

Частина тексту		Темпоральні характеристики		
		Темп	Ритм	Пауза
Маніфестація теми	А	21	20,2	49,5
	Л	29,5	19,6	48,8
Цитація	А	34	21	48
	Л	31,1	20,1	49,7
Трактування	А	40	20,7	45,6
	Л	31,2	20,6	46,9
Висновок	А	29	19,8	47,5
	Л	30,9	20	52
В середньому	А	31,8	20,5	47,7
	Л	30,9	19,8	49,3

(тут і далі: А — англіканська проповідь, Л — лютеранська проповідь)

Як свідчать дані, наведені у таблиці 1, найбільшим відсотком у досліджуваних проповідях (47,7 % в англіканській та 49,3 % у лютеранській проповіді) відрізняється паузація. Це свідчить про те, що аудитори відносять цей просодичний параметр до найбільш вагомого для створення впливового ефекту проповідей. Особливо це стосується вступної та заключної частин проповіді, де участь пауз у створенні впливового ефекту тексту сягає 50 % та більше. Пояснення цьому знаходимо у насиченості цих частин проповіді фразами, в яких містяться емфатичні центри висловлювання, які виокремлюються за допомогою пауз різної тривалості. Щодо виду пауз, то, як показав слуховий аналіз, здебільшого вони належать до так званих риторичних пауз, метою яких є залучення аудиторії до спільного роздуму, привертання уваги до наступного слова, посилення впливового ефекту. В основній частині проповіді — цитації та трактуванні — на перший план висувається темп вимовляння (до 40 %). Це може бути зумовлено необхідністю вживання контрастного темпу під час викладання основного матеріалу, а саме — комбінація уповільненого темпу з прискореним.

Наступним завданням аудиторів стало визначення темпу вимовляння відрізків текстів проповідей, що прослуховувалися. Результати обробки відповідей надано в таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення аудитором темпу вимовляння тексту проповідей (у %)

Частина тексту		Темп		
		Прискорений	Нормальний	Повільний
Маніфестація теми	А	16,3	47,9	34,2
	Л	16	43,8	40
Цитація	А	16,8	48,4	35,9
	Л	16,2	44,4	39,1
Трактування	А	17	48,5	36,2
	Л	16,4	44,1	40,5
Висновок	А	16,9	48	34,6
	Л	15,8	44	39,2
В середньому	А	16,6	48,2	35,2
	Л	16,1	44,1	39,8

Наведені у таблиці дані свідчать про наявність спільної тенденції у змінах темпу вимовляння англіканських та лютеранських проповідників. В середньому проповідники надають перевагу нормальному (44–48 %) та уповільненому (35–39 %) темпу. Прискорений темп, за думкою аудиторів, не є характерним для проповідницького мовлення. Це пояснюється тим, що ораторська публічна промова, до якої належить проповідь, традиційно характеризується переважно повільним темпом вимовляння задля придання більшої вагомості висловлюванню. Незважаючи на те, що обидва типи дискурсу проповіді (англіканської та лютеранської) демонструють спільну тенденцію у використанні переважно нормального та уповільненого темпу вимовляння, спостерігаються й певні відмінності у відсотках вживання різного темпу: якщо у лютеранській проповіді спостерігається майже однакове використання нормального та уповільненого темпу (44 % та 39 % відповідно), то в англіканській проповіді перевага надається нормальному темпу (48 %) над уповільненим (35 %). Таким чином, можна констатувати наявність не тільки спільних закономірностей у темпоральному оформленні досліджуваних проповідей, але й диференційних темпоральних ознак між лютеранськими й англіканськими проповідями.

Для отримання об'єктивних даних стосовно темпоральної організації проповідей, що досліджуються, проведено інструментальний аналіз за допомогою програмного пакету обробки мовленнєвого сиг-

налу PRAAT 5.3.8. Аналізу було піддано такі акустичні темпоральні характеристики мовлення проповідників: середня тривалість складу по тексту загалом; середня тривалість складу в надфразовій єдності; середня тривалість складу у фразі; тривалість міжсинтагмених, внутрішньосинтагмених, міжфразових пауз, пауз хезитації. Результати обчислень усереднених значень середньоскладової тривалості наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Показники середньоскладової тривалості фраз у надфразових єдностях, що входять у різні частини досліджуваних проповідей (мс)

Частина тексту	Англiканська проповідь	Лютеранська проповідь
Манiфестацiя теми	304	259
Цитацiя	201	188
Трактування	206	182
Висновок	253	219
В середньому	241	212

Як свiдчать данi, англiканська та лютеранська проповiдi в цiлому мають спiльнi закономірностi в темпоральнiй органiзацiї композицiйних частин тексту. Так, найбільшiми показниками досліджуваного параметру характеризуються маніфестація теми (304 мс та 259 мс відповідно); заключна частина також характеризується показниками, що значно перебільшують середні по тексту (253 мс та 219 мс відповідно). Це свiдчить про те, що швидкiсть вимовляння в цих частинах проповiдi суттєво уповiльнюється, адже священник за допомогою темпу наголошує на важливостi та прагматичнiй цiнностi саме цих частин промови. Найменшi показники зафіксовано в основнiй частинi проповiдi, де за допомогою прискореного темпу створюється ефект динамiчного викладення iнформацiї.

Для більш детального аналізу особливостей темпоральної структури англiканських та лютеранських проповiдей було здiйснено дослідження змін часових характеристик у динаміці всередині кожної з окремих частин. Зміну темпу у вступнiй частинi досліджуваних мовленнєвих реалізацій представлено на рисунку 1.

На основi даних з рисунку 1 можна визначити, що середня тривалість складу у фразах вступнiй частини англiканських проповiдей виявляє більшу амплітуду відхилення від середньої тривалості складу

у всій надфразовій єдності порівняно з лютеранськими проповідями. Загальна тенденція зміни темпу вступних частин проповідей може бути описана як сповільнення при виголошенні початкових фраз з наближенням їх до максимальних значень досліджуваного параметра, чергування нормального та сповільненого темпу протягом всієї вступної частини, а також збільшення сповільнення темпу перед завершенням вступу, яке можна розглядати як фонетичний маркер переходу до основної частини проповіді.

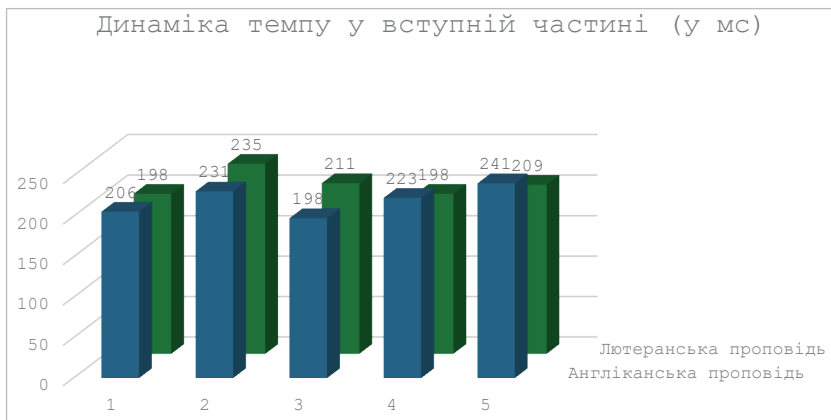

Рис. 1. Особливості зміни темпу у вступній частині мовлення проповідника

Динаміку темпу в основній частині проповідей (цитатація та трактування) представлено на рисунку 2.

Оскільки основна частина проповідей є найбільш обширною та різноманітною як за змістом, так і за експресивною насиченістю, саме на цьому уривку тексту спостерігається найвища варіативність змін темпу. Зокрема важливо відзначити, що майже однакова середня тривалість складу в основній частині англіканських і лютеранських проповідей пояснюється різними причинами, згідно з даними, відображеними на рисунку. Англіканська проповідь відрізняється вираженим розкидом максимальних і мінімальних значень досліджуваного параметра, тоді як в лютеранській проповіді спостерігається більш стабільний темп за виключенням передфінальної фрази, яка проголошується екстремально уповільненим темпом. Згідно з рисунком,

який відображає динаміку змін темпу в тексті основної частини промов, можна зазначити, що обом видам проповіді загалом притаманна збалансована різноманітність уповільненого та нормального темпу. На початковому етапі спостерігається помітне уповільнення темпу, проте наприкінці надфразової єдності темп незмінно прискорюється, іноді значно. Розгляд динаміки темпу в цьому відрізку тексту дозволив виявити, що в обох видах проповіді ці високі показники пояснюються відносно стабільними значеннями середньої тривалості складу в фразі. У прикінцевій частині, як вже зазначалося, зафіксовано максимальні значення середньої тривалості складу у лютеранській проповіді порівняно із середніми по тексту.

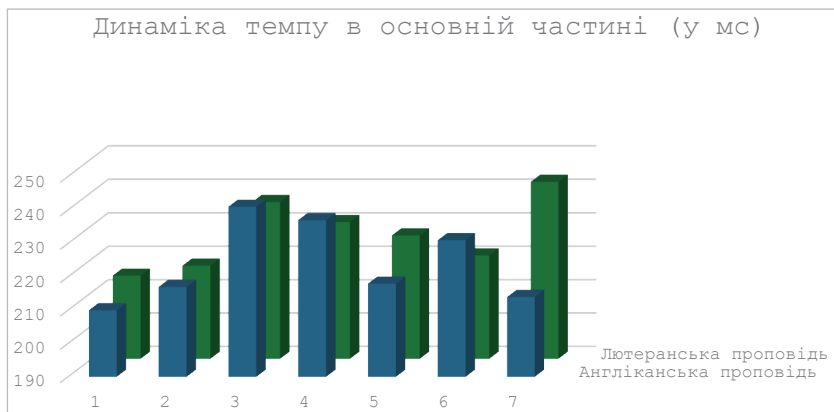

Рис. 2. Особливості зміни темпу в основній частині проповіді

Динаміку темпу у прикінцевій частині проповідей представлено на рисунку 3.

Як свідчать дані, наведені на рис. 3, саме в заключній частині проповіді спостерігаються суттєві відмінності між англiканською та лютеранською проповідями. Лютеранська проповідь демонструє відносно стабільне використання нормального з тенденцією до уповільненого темпу, тоді як в англiканській проповіді зафіксовано контрастне вживання уповільненого та прискореного темпу, що створює «рваний» ритм вимови висловлення, який сприяє посиленню впливового ефекту цієї частини проповіді, яка вважається однією з найважливіших композиційних частин проповіді загалом.

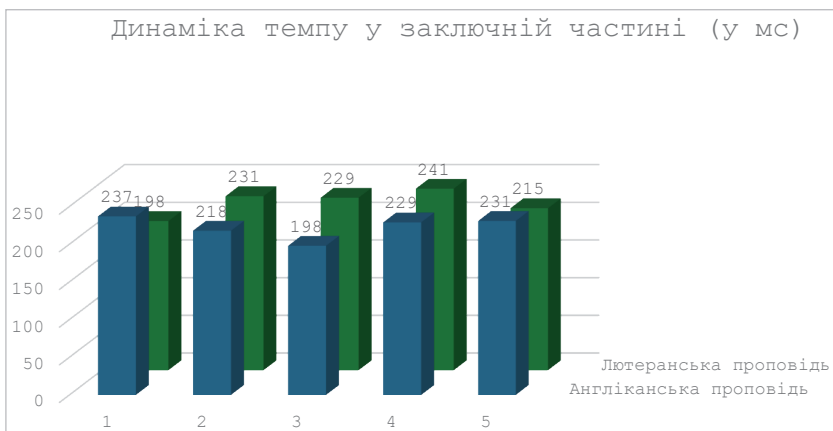

Рис. 3. Особливості зміни темпу в заключній частині мовлення проповідника

Висновки. Отже, проведене комплексне фонетичне дослідження темпоральної організації текстів англіканських та лютеранських проповідей дозволило визначити, по-перше, єдність у композиційній структурі текстів проповідей, які були виголошені проповідниками обох класичних протестантських течій, а по-друге, виявити набір інтегральних просодичних темпоральних засобів, що сприяють формуванню впливового ефекту в аналізованих текстах. Перспективу подальших досліджень бачимо у комплексному аналізі всіх просодичних параметрів у проповідницькому дискурсі та утворенні просодичного портрету проповідників англіканської та лютеранської конфесій. Порівняння просодичних засобів впливу в англійській та німецькомовній усній проповіді може значно сприяти вивченню релігійного дискурсу, як одного з найцікавіших об'єктів дослідження теолінгвістики.

Список літератури

Кравченко Н. О. Синергійність англійського релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса : КП ОМД, 2017. 408 с.

Кравченко Н. О., Богуславський С. С. Мелодика усної релігійної проповіді (на матеріалі англійських та лютеранських богослужбових проповідей) ; *Записки з романо-германської філології* / ред. І. М. Колегаєва. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, факультет романо-германської філології. Одеса : КП ОМД, 2023. Вип.1(50). С. 137–147

Черенков М. Протестантизм — рафіноване християнство : [монографія]. Українське релігієзнавство. К., 2009. Спецвип. 2. С. 142–151. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2009_Spetsvip.2_15

Buttrick D. Homiletic Moves and Structures. Augsburg Fortress Publishers, 1987. 516 p. URL: <http://www.religion-online.org/showbook.asp.title=>

Craddock, F. Preaching. Abingdon Press, 1990. 224 p.

Gottes K. Friedensbewegung: Böses mit Guten überwinden — Predigt zu Römer 12, 17–21, 2020. URL: <https://predigten.evangelisch.de/predigt/gottes-friedensbewegung-boeses-mit-guten-ueberwindenpredigt-zu-roemer-12-17-21-von-michael>

Killinger J. Fundamentals of Preaching. Minneapolis: Fortress Press, 1996. 225 p.

Murphy J. J. (ed.) Three Medieval Rhetoric Arts. Berkley ; Los-Angeles ; London : Univ. of California Press, 1971. 235 p.

Schweizer A. Homiletik der evangelisch-protestantische Kirche. Leipzig, 1848. URL: https://histvv.uzh.ch/dozenten/schweizer_a.html

References

Kravchenko N. O. (2017). Synerhiinist anhlomovnoho relihiinoho dyskursu (teolin-hvistychnyi pidkhd). Odesa: KP OMD.

Kravchenko N. O., Bohuslavskiy S. S. (2023). Melodyka usnoi religiyoy propovydy (na materialy anglikanskikh ta lyuteranskikh bogosluzhbovykh propovydyey) // Zapysky z romano-hermanskoyi filolohiyi / red. I. M. Kolehayeva. Odeskyi natsionalnyi universytet im. I. I. Mechnikova: fakultet romano-hermanskoyi filolohiyi. Odesa: KP OMD, 2023. Vyp. 1(50). S. 137–147.

Cherenkov M. (2009). Protostantyzm — rafinovane khrystyianstvo: [monohrafiia]. Ukrainse relihiieznavstvo. K. Spetsvyp. 2. S. 142–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrr_2009_Spetsvip.2_15

Buttrick D. (1987). Homiletic Moves and Structures. Augsburg Fortress Publishers. URL: <http://www.religion-online.org/showbook.asp.title=>

Craddock, F. Preaching (1990). Abingdon Press, 224p.

Gottes K. (2020). Friedensbewegung: Böses mit Guten überwinden — Predigt zu Römer 12, 17–21 URL: <https://predigten.evangelisch.de/predigt/gottes-friedensbewegung-boeses-mit-guten-ueberwindenpredigt-zu-roemer-12-17-21-von-michael>

Killinger J. (1996). Fundamentals of Preaching. Minneapolis: Fortress Press.

Murphy J. J. (ed.) (1971). Three Medieval Rhetoric Arts. Berkley, Los-Angeles, London: Univ. of California Press.

Schweizer Alexander. (1848). Homiletik der evangelisch-protestantische Kirche. Leipzig, URL:https://histvv.uzh.ch/dozenten/schweizer_a.html

Стаття надійшла до редакції 24.11.2023 року